

ПО НЯКОИ ВЪПРОСИ ЗА „АДМИНИСТРАТИВНИТЕ НАРУШЕНИЯ“
ПО ЧЛ. 218 Б ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

Мирослава Чифчиева

ON SOME ISSUES ABOUT THE ADMINISTRATIVE VIOLATIONS
UNDER ART. 218 b OF THE BULGARIAN CRIMINAL CODE

Miroslava Chifchieva

Abstract: *This article focuses on the development of the institute of Art. 218 b of the Bulgarian Criminal Code over the years, on the prerequisites for its application, and on its application in general. The paper also analyzes the similarities and differences between crimes and administrative violations. The conclusion is drawn that the acts under Art. 218 b of the Criminal Code do not lose their criminal character and do not become administrative violations.*

Keywords: *Bulgarian Criminal Code; crimes; administrative violations; crimes punishable by administrative procedure; criminal liability; exoneration from criminal liability.*

Държавата посредством правото установява задължителни правила за поведение и по този начин заявява себе си в механизма на правното регулиране¹. Правните норми се превръщат във външен израз на правото, а тяхното неспазване – в неспазване на правото. За да осигури изпълнението на предвидените в правната норма задължения, държавата създава свой собствен „механизъм на принудата“. По силата на този механизъм принудата най – напред бива узаконена, впоследствие – приложена и най – сетне, ако се наложи – оспорена². В зависимост от характера на пра-

воотношенията и интензитета на въздействие законодателят създава различни средства за принудително ограничаване. Нарича ги мерки за принуда и им дава нормативен израз в съответните закони. При наличието на избор измежду няколко ограничителни мерки трябва да се активира тази, която създава най – малко тежести и ограничения. Не бива да се пристъпва към посегателство върху правата на човека с наказателноправни средства, ако съответният резултат може да се постигне с други, по – леки мерки за държавно въздействие.³ Това е въпрос на нормиране, ограничаване и

¹ Милкова, Д. *Обща теория на правото*. София: Юриспрес, 2003, с. 52; Бойчев, Г. *Правова държава*. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2003, с. 9–10, с. 12.

² При осъществяването на принудата държавната власт се проявява в три вида материални функции, т.е. в три вида държавна дейност: законодателство, изпълнение и съд. – вж. повече в: Баламезов, Ст. *Гаранциите на конституционното и на парламентарното управление*. – В: *Годишник на Софийския университет, Юридически факултет*, т. XII – 1915–1916, София: Държавна печатница, 1916, с. 1–26; Стайнов, П., А. Ангелов. *Ръководство по административно право. Обща част*. София: Печатница „Военно-издателски фонд“, 1947, с. 11; Решение № 1 от 14.01.1999 г. по к.д. № 34/98 г. на КС на РБ.

³ Велчев, Б. *Обществената опасност и българското наказателно право*. С.: Сиела, 2017, с. 23.

икономично (пестеливо) използване на държавната принуда,⁴ който трябва да бъде предмет на обсъждане и преценка от органите на трите власти – функции в държавата.

За това и въпросите кое поведение е в съответствие с правните изисквания и кое не, респ. до каква степен застрашава или уврежда обществените отношения, следва ли да се наказва и ако да - по какъв ред, трябва да бъдат много внимателно анализирани съобразно обществените потребности и необходимостта от тяхната защита. Принудата трябва да се активира само когато е необходима и само когато намесата, в която тя се обективира, е пропорционална на преследваната цел. Всяка една принуда отвъд границите на пропорционалността се явява сама по себе си нарушение на основните човешки права и свободи⁵. А пропорционалността на всяка една мярка за принуда не е само въпрос на правоприлагане. Тя е въпрос преди всичко на законодателна уредба, на „законодателна целесъобразност“⁶. За това и „преди да установи наказателноправен запрет, законодателят трябва да прецени „възможностите“ на останалите методи за социално реагиране (административна, дисциплинарна, гражданскоправна отговорност, мерки за обществено въздействие и др.) и само ако

целеният социален резултат не може да се постигне по друг начин, той следва да използва наказателната отговорност като крайно средство“⁷.

Години наред законодателят, за съжаление, сякаш не отчита този факт и продължава да криминализира деяния, които по естество си не накърняват обществените отношения до такава степен, че за защитата им да е необходима наказателната репресия.⁸ Вярно е, че границата между престъпното и непростъпното поведение е променлива и подвластна на обществените процеси и събития. Преценката обаче дали едно деяние следва да се квалифицира като престъпно или не трябва да бъде много внимателно съобразена както с неговото въздействие върху актуалните обществени отношения, така и с възможността тези отношения да бъдат защитени по друг начин. Наказателноправните механизми в една държава трябва да се използват грижливо и само тогава, когато другите форми на санкциониране са неадекватни.⁹ С присъединяването към Европейския съюз (ЕС) през 2007 г. Р. България вече има за източници на правото си източници на три правопорядъка – вътрешното право, международното право и правото на ЕС.¹⁰ В пространството на свобода, сигурност

⁴ **Мръчков, В.** Адекватност на принудителните административни мерки по Кодекса на труда и съдебният контрол за тяхното прилагане. – В: Сборник доклади. 100 години Върховен административен съд. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2014, с. 317.

⁵ вж. повече за трите аспекта на принципа на пропорционалността: **Тодоров, Ив., Р. Балтаджиева.** Взаимодействие между българското и европейското административно право, София: Сиела, 2012, 199–203; вж. и **Груев, Л.** Необходими промени в санкционната система на Наказателния кодекс. – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 323 – 324; Решение № 4750 от 22.04.2020 г. по адм. д. № 3818/2019 г. на ВАС, II отд.; Решение № 1448 от 29.01.2020 г. по адм. д. № 9828/2019 г. на ВАС, I отд.

⁶ изразът е на В. Мръчков – вж. **Мръчков, В.** Цит. съч., с. 316.

⁷ **Филчев, Н.** Въпроси на наказателното право и съдебната практика. София: Сиела, 2016, с. 31–32.

⁸ в тази връзка вж.: **Велчев, Б.** Проблеми на наказателната политика в Република България. С: Сиела, 2012, с. 126–158; **Груев, Л.** Наказването според българското наказателно право. – В: Наказателно законодателство – традиции и перспективи. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016, с. 122; **Михайлова, М.** Наказателното законодателство – криминализация, декриминализация или свръхкриминализация. – В: Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство. Сборник доклади. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018, с. 427.

⁹ **Велчев, Б.** Проблеми на наказателната... с. 200.

¹⁰ **Панайотов, П.** Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право. С.: Сиби, 2012, с. 282–354.

и правосъдие¹¹, националният законодател винаги когато решава въпросите за криминализация и декриминализация, трябва да се ръководи от изискванията за легитимна цел и пропорционалност и да съобразява общностните стандарти за наказване и диференциация на наказателната отговорност.¹²

Въпросите за криминализация и декриминализация на деянията, както и тези за диференциация и индивидуализация на наказателната отговорност, са обект на обстойно обсъждане в наказателноправната доктрина още от 50 – те години на миналия век, достатъчно изяснени са, поради което и подробното им анализиране би утежило ненужно настоящото изложение.¹³ Има обаче институти, пряко свързани с наказателната отговорност, които макар и на пръв поглед да изглеждат ясни и

непротиворечиви, поставят редица въпроси пред правоприлагащите и правораздавателните органи. Един от тези „дискусионни“ институти е особената разпоредба на чл. 218 б НК, съгласно която при кумулативното наличие на определени предпоставки за някои престъпления се налага наказание по административен ред.¹⁴ Преобладават становищата, според които с въвеждането на тази разпоредба в Особената част на НК законодателят декриминализира сравнително разпространени престъпления против собствеността и разширява приложното поле на административнонаказателната отговорност.¹⁵ Застъпва се тезата, че при наличие на изрично посочените в разпоредбата на чл. 218 б НК обективни критерии, обществената опасност на деянията намалява в такава степен, че престъпният им характер

¹¹ Пространството на свобода, сигурност и правосъдие е уредено в Дял V (чл. 67 до 89) от Договора за функционирането на ЕС (ДФЕС); в тази връзка вж.: Арабаджиев, Ал. Наказателно законодателство – традиции и перспективи. – В: Наказателно законодателство – традиции и перспективи.; София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016, с. 45: „Съгласно чл. 4, пар. 2, б. „й“ ДФЕС по отношение на пространството на свобода, сигурност и правосъдие се прилага споделената компетентност между Съюза и държавите членки. По този начин правната рамка, създадена от Договора от Лисабон, позволява на институциите на ЕС и на държавите членки да работят заедно въз основа на ясни правила за развитието на законодателството на ЕС в областта на наказателното право, за създаване на съгласувано и последователно право на ЕС.“

¹² вж. **Арабаджиев, Ал.** Цит. съч.; с. 39–40: „Тъй като ЕС поставя гражданина (индивида) в центъра на всички политики, европейският законодател може да пристъпи към криминализирането на даден акт (на дадено поведение) единствено ако това е необходимо за защитата на основен интерес и ако всички други мерки са се оказали недостатъчни за защитата (и запазването) на този интерес. Само ако това условие е било изпълнено, може наказателното право да бъде считано за „необходимо“ и в съответствие – отново – с общия принцип за пропорционалност.“; Решение на Съда на ЕС от 19.06.1990 г. по дело *Factortame Ltd and others*, C-213/89.

¹³ **Ненов, И.** Въпросът за характера на „нарушенията“ по чл. 207 НК и практиката на Върховния съд. – Правна мисъл, 1957, № 1; **Каракашев, В.** Наказуемост, наказателна отговорност и лични основания за освобождаване от наказателна отговорност. София: БАН, 1966; **Лютов, К.** Въпроси за освобождаването от наказателна отговорност – В: Лекции за следдипломна квалификация на юристи., Том XVI, С., 1978; **Михайлов, Д.** Диференциация на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1981, № 2; **Михайлов, Д.** Индивидуализация на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1981, № 5; **Лютов, К.** Диференциран подход към наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1982, № 4; **Филчев, Н.** Криминализация на деянията. – Социалистическо право, 1984, № 10; **Филчев, Н.** Относно диференциацията на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1987, № 5.

¹⁴ Институтът на чл. 218 б НК е регламентиран за първи път в НК през 1982 г. В разпоредбата на ал. 1 законодателят е предвидил, че „за деяние по чл. 194, ал. 3, 195, ал. 3, 204, буква „а“, 206, ал. 1 и 5, 207 и за вещно укривателство във връзка с тях, когато стойността на предмета е до 50 лева по цени на дребно, на дееца се налага по административен ред глоба от петдесет до триста лева, но не по-малко от тройния размер на стойността на предмета.“

¹⁵ **Стоев, С.** Административнонаказателна отговорност по Наказателния кодекс. София: Наука и изкуство, 1984, с. 4; в тази връзка вж. и Лютов, К. Нови положения в Наказателния кодекс. – Правна мисъл, 1982, № 4, с. 85–87; Филчев, Н. Въпроси на наказателното право..., с. 35; **Стойнов, Ал.** Престъпления против собствеността, София: Сиела, 2003, с. 32; **Велчев, Б.** Обществената опасност..., с. 138–140.

отпада и те от престъпления се трансформират в административни нарушения.¹⁶ Възможно ли е обаче на практика дадено престъпно деяние да загуби признаци от състава си до такава степен, че да започне да осъществява признаци от състава на друго правонарушение – по – специално на административно нарушение, поради което и да се наказва по реда на ЗАНН?! Отговорът на този въпрос предполага най – напред да изясним каква е същността на тези две правонарушения – престъплението и административното нарушение и възможна ли е такава колаборация, респ. трансформация помежду им.

1. Административно нарушение и престъпление – прилики и отлики.

Години наред, до влизането в сила на ЗАНН¹⁷, сред представителите на административноправната и наказателноправната теория се водят оживени дискусии относно качествената разлика между администра-

тивните нарушения и престъпленията. Причината е, че до тогава много от проблемите, свързани с административните нарушения, предпоставките и режима за налагане на административните наказания не са теоретично изяснени. Преобладават становищата, според които общата разпоредба, която урежда въпросите относно административните нарушения, е инкорпорирана в особената част на НК – чл. 207, а производството по налагане на административни наказания – в глава XX-VIII на Наказателно – процесуалния кодекс (НПК). Именно тази уредба П. Стайнов определя „като чуждо тяло, пришито случайно на края на общия НПК“¹⁸. Касателно положението от общата част на НК, П. Стайнов е категоричен, че те не биха могли да се прилагат направо върху административните нарушения, поради което и „при административното нарушение изобщо не става дума за настъпване на общественоопасни последици, тъй като

¹⁶ **Хинова, Т.** Освобождаване от наказателна отговорност според българското наказателно право, София: Сиби, 1997, с. 131; **Хинова, Т.** Проблеми на наказателната отговорност. – Държава и право, 1989, № 6, с. 77; **Груев, Л.** Санционната система на българското наказателно право. София: Сиби, 1997, с. 107; **Йорданова, Р.** Освобождаване от наказателна отговорност и административно наказване по българското право. София: Сиби, 2021, с. 162; **Минев, П.** Освобождаване от наказателна отговорност по чл. 78а от НК. София: Фенея, 2012, с. 35–39; **Георгиева, Т.** Административните нарушения и престъпленията. Сравнителен правен анализ. София: Сиела, 2018, с. 223–225; на обратното становище са Кузманова, Н. Основания за административно наказване в Особената част на Наказателния кодекс (дискуссионни въпроси). – В: 50 години Закон за административните нарушения и наказания – история, традиция, бъдеще. Сборник доклади, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 286–289; **Чинова, М., Д. Петрова.** Издаване на наказателно постановление след прекратяване на наказателното производство (преглед на съдебната практика). – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 336; **Салкова, Е., Я. Ройчев.** За правомощието на наказателния съд да наложи административно наказание. – В: 50 години Закон за административните нарушения и наказания – история, традиция, бъдеще. Сборник доклади, С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 181–182; **Обретенова, В.** Съотношението между наказателна и административнонаказателна отговорност – проблеми и перспективи. – В: **В. Обретенова, Я. Ройчев.** Обществената опасност на деянията и редът за тяхното преследване, С. 2017, с. 44.

¹⁷Обн. ДВ, бр. 92 от 28.11.1969 г. Според Д. Димитров приетото в чл. 6 ЗАНН определение е „успех за законодателя, полезно е за практиката по реализирането на административната принуда“. – вж. **Димитров, Д.** Административно право. Обща част. София: Сиби, 1993, с. 180.

¹⁸Стайнов, П. Да се запознаем с въпросите около административното наказване. – Социалистическо право, 1957, № 7, с. 11; **Стайнов, П., А. Ангелов.** Административно право на Народна република България. Обща част. София: Наука и изкуство, 1957, с. 285–286; **Стоев, С.** За приложимостта на общата част на НК към административните нарушения и наказания. – Социалистическо право, 1958, № 4, с. 54; Според Ив. Ненов обаче „деянията по чл. 207 НК, включително и тези по ал. I и III, са престъпления...; налаганата за тях санкция и специално глобата е наказание по Наказателния кодекс, наказание за извършено престъпление... Правилно е по-малко съществени общественоопасни деяния да бъдат изключени от кръга на престъпленията и да бъдат третираны само като административни нарушения. Това обаче предполага законодателно установяване на материалния режим на тези „административни нарушения“, подробното очертаване предпоставките на административнонаказателната отговорност и съдържанието на административните санкции.“ – **Ненов, И.** Въпросът за характера на ..., с. 108–111.

самото административно деяние, не бидейки престъпление, не е общественноопасно деяние в смисъла на чл. 2 и чл. 3 НК.¹⁹ Това становище се критикува от представителите не само на административноправната, но и на наказателноправната теория, според които именно „обществената опасност се явява материалноправната връзка между престъпленията и нарушенията.“²⁰ Онова, което „в основному определя спецификата на престъплението по отношение на другите правонарушения, това е сравнително високата степен на обществената опасност, която обуславя необходимостта и целесъобразността от прилагането на най-тежката форма на държавна принуда.“²¹

Споровете са преустановени с приемането на ЗАНН, който всъщност е онази „обща част за административните нарушения“, която според П. Стайнов е необходима на административното наказване.²² При наличието на цялостна, доведена до значителна степен на

пълнота кодификация на общите начала на административната отговорност, единодушно се приема, че административните нарушения се отличават от престъпленията именно по степента на обществената опасност.²³

Анализът на инкорпорираните в чл. 6 ЗАНН²⁴ и чл. 9 НК определения за административно нарушение и престъпление показва, че те съчетават диалектически обективните свойства – обществена опасност, противоправност и наказуемост²⁵, със субективния елемент – вината. Те не са механичен сбор, а са дадени в тяхната взаимна връзка и заедно, именно като съвкупност от белези, очертават конкретното административно нарушение/престъпление. За да бъде определено деяние съставомерно, трябва да са налице всички признаци, както от обективна, така и от субективна страна. Ако някой от тях липсва, то тогава не можем да говорим за търсене на административнонаказателна или наказателна отговорност.

¹⁹ Стайнов, П. Да се запознаем ..., с. 11; Стайнов, П., А. Ангелов. Административно право ..., с. 285–286; Стоев, С. За приложимостта ..., с. 54

²⁰ Стоев, С. За приложимостта ..., с. 54; Панев, Б. По въпроса за административното наказване. – Социалистическо право, 1957, № 10, с. 53–56; Лютов, К. Обществена опасност на деянието и разграничението на престъплението от административните и дисциплинарни нарушения. – Правна мисъл, 1960, № 4, с. 74–88; Дерменджиев, Ив. За обществената опасност на административните нарушения. – Правна мисъл, 1961, № 4, с. 72–81. Всъщност първоначалното становище на Ив. Дерменджиев е, че липсата на обществена опасност е абсолютна отрицателна предпоставка, за да бъде едно деяние административно нарушение. (вж. Основни проблеми на административното наказване в НРБ. София: Наука и изкуство, 1960, с. 87–121.) Това становище е подложено на критика от К. Лютов в статията му „Обществена опасност на деянието и разграничението на престъплението от административните и дисциплинарни нарушения“.

²¹ Лютов, К. Обществена опасност на ..., с. 74–88.

²² Стайнов, П. Да се запознаем, с. 15–16.

²³ Стоев, С. Научно – практически коментар към Закона за административните нарушения и наказания. С.: Наука и изкуство, 1975, с. 34; Кузманова, Н. Цит. съч., с. 275. В най-новата ни административноправна теория е изразено становище, че разликата между малозначително престъпление с ниска степен на обществена опасност и административно нарушение не е в степента на обществена опасност. „Разграничителният критерий е следният – по какъв ред е предвидено да се наказва едно деяние и какъв правопорядък се нарушава с деянието. Когато за едно деяние е обявено изрично, че при маловажен случай се наказва по административен ред от административен орган, тогава то е административно нарушение. Такова е деянието по чл. 218б НК, а именно административно нарушение. Има противоправно деяние, но то е незначително и се наказва по административен ред.“ – Георгиева, Т. Цит. съч., с. 66 – 67.

²⁴ Стоева, Е. Административнонаказателното и процесуално право – комплексен отрасъл в правната система на НРБ. – Държавно право, 1989, № 8–9, с. 113 – „Сегашното определение на чл. 6 ЗАНН на понятието административно нарушение очевидно не отговаря на действителния обект на посегателство...Качествената еднородност на обществените отношения, предмет на регулиране от административнонаказателното право, се определя и от тяхната обществено-политическа характеристика.“

²⁵ вж. повече за обществената опасност, противоправността и наказуемостта като обективни свойства на престъплението в: Ненов, Ив. Наказателно право на Република България, Обща част. Книга втора. София: Софи-Р, 1992, с. 41–56; 134–141.

За разлика от престъпленията, чиито състави са изчерпателно посочени в Особената част на Наказателния кодекс, административните нарушения са регламентирани в различни специални закони съобразно обществените отношения, които засягат.²⁶ Някои от нарушенията са пряко предвидени в закона, докато други са бланкетно посочени като неизпълнение, а за конкретния състав се препраща към друг нормативен акт от същата или по-иска степен – наредба, постановление.²⁷

Според С. Стоев състави на административни нарушения освен в ЗАНН се съдържат и в НК, като „с най – голяма практическа значимост са тези по чл. 218 б НК“.²⁸ Чрез чл. 218б НК законодателят формира комплексен нормативно определен законов критерий (стойност, осъждане, административно наказване) за декриминализация на деяния, които са престъпления.²⁹ Според него в хипотезата на чл. 218 б НК „качествената, същностната разлика, критерият за отграничаване на престъплението от административното нарушение не са обстоятелства, свързани с личността на нарушителя, с мотивите или целите на деянието, с начина на извършването му, а един-

ствено стойността на „вредата“, „количеството“ или „стойността“ на предмети или стоки, значителността на вредите.“³⁰

Именно тези „административни нарушения“ по чл. 218 б НК ще бъдат предмет на обстойно изследване в следващите редове.

2. Член 218 б от НК – историческо развитие.

Институтът на чл. 218 б НК е регламентиран за първи път в НК през 1982 г.³¹ В разпоредбата на ал. 1 законодателят е предвидил, че „за деяние по чл. 194, ал. 3, 195, ал. 3, 204, б. „а“, 206, ал. 1 и 5, 207 и за вещно укривателство във връзка с тях, когато стойността на предмета е до петдесет лева по цени на дребно, на дееца се налага по административен ред глоба от петдесет до триста лева, но не по-малко от тройния размер на стойността на предмета.“ В съответствие със социално – икономическите процеси през годините, стойността на предмета на престъплението и размерът на административното наказание глоба търпят промени. През 1997 г.³² законодателят освен, че разширява обхвата на приложение на чл. 218 б НК, увеличавайки стойността на предмета на престъплението до две

²⁶ Съгласно чл. 2, ал. 1 и 2 ЗАНН деянията, които съставляват административни нарушения, както и предвидените за тях административни наказания се определят със закон или указ. Разпоредбата на чл. 2 очевидно е повлияна от Конституцията от 1947 г., която предвижда издаването на нормативни укази от президента. Съгласно сега действащата Конституция президентът няма правомощието да издава нормативни укази, което означава, че изразът „или указ“ в актуалната правна уредба е излишен. Вж. повече в: **Сивков, Цв.** Административно наказване. Материалноправни и процесуални проблеми. София: Софи-Р, 1998, с. 28; **Лазаров, К.** За създаването на Административнонаказателен кодекс. София: Сиела, 1998, с. 13–23; вж. и Решение № 5356 от 10.04.2019 г. по адм. д. № 13413/2017 г. на ВАС, VI отд.

²⁷ Според К. Лазаров този двустепенен начин на определяне на административните нарушения и наказания противоречи на принципите на правовата държава и на законоустановеност на съставите и на съответните за тях наказания – **Лазаров, К.** Критичен анализ на чл. 2, ал. 2 от Закона за административните нарушения и наказания. – Правна мисъл, 2000, № 2, с. 76–77; Според Т. Георгиева „законодателната техника на препращане не нарушава принципа на „законоустановеност“ на административното нарушение, защото то е установено в правна норма. Тази законодателна техника позволява да се конкретизират едни общо уредени обществени отношения“ – **Георгиева, Т.** Цит. съч., с. 84.

²⁸ вж. повече за четирите обособени от Стоев групи административнонаказателни състави в: **Стоев, С.** Административнонаказателна отговорност..., с. 12–16; вж. още: **Георгиева, Т.** Цит. съч., с. 223.

²⁹ **Стоев, С.** Административнонаказателна отговорност..., с. 32.

³⁰ Пак там, с. 14 – 15; вж. още Решение № 439 от 30.VII.1982 г., ВК.

³¹ ДВ, бр. 28 от 1982 г. Освен разпоредбите на чл. 218б и на чл. 78 а НК с измененията от 1982 г. законодателят въвежда в Особената част на НК и 16 състава на престъпления, за които се предвижда налагане на наказание по административен ред.

³² ДВ, бр. 62 от 1997 г.; първото изменение в стойността на предмета на престъплението е през 1993 г. – „до установената за страната минимална работна заплата към момента на извършване на деянието“. – ДВ, бр. 10 от 1993 г.

минимални работни заплати, въвежда и изискването за неговото заместване или възстановяване.³³ Впоследствие през 2000 г.³⁴ отново въвежда абсолютна стойност на предмета на престъплението – до сто и петдесет лева. През 2010 г.³⁵ законодателят „връща“ относителната стойност – до размера на две минимални работни заплати, установени към датата на извършване на деянието. Този критерий е актуален понастоящем.

Очевидно е, че разпоредбата чл. 218 б НК е препращаща и се прилага за конкретно посочени престъпления против собствеността с предмет на посегателство до определена стойност. Прави впечатление, че една част от разпоредбите, към които чл. 218 б НК препраща съдържат състави на маловажен случай – кражбата по чл. 194, ал. 3 НК и чл. 195, ал. 4 НК, длъжностното присвояване по чл. 204, б. „а“ НК и обсебването по чл. 206, ал. 5 НК. В тези случаи „диференциацията на отговорността минава през няколко степени, изцяло основани на преценката за степен на обществена опасност. Тази степен е една в хипотезата на основния състав на споменатите прес-

тъпления, намалява при маловажния случай, за който също е предвидена наказателна отговорност³⁶, и намалява още повече в случаите, когато предметът на престъплението е до две минимални работни заплати и е възстановен или заместен. В последната хипотеза наказателната отговорност се заменя с административнонаказателна“.³⁷

Като анализира измененията от 31 март 1982 г. в НК, К. Лютов констатира, че „едно от най – съществените изменения в НК е линията на смекчаване на отговорността и изобщо на подхода към сравнително леките престъпления, по отношение на които с успех могат да се приложат други правни или обществени мерки за въздействие. Тази линия е проведена чрез декриминализация на редица деяния и разширяване на възможностите за освобождаване от наказателна отговорност за извършени престъпления.“³⁸

3. Член 218 б от НК - предпоставки за прилагане.

Приложението на чл. 218 б от НК не е безусловно. Законодателят е поставил две положителни и три отрицателни изисквания

³³ Изискването за възстановяване или обезпечаване на възстановяването на причинените с престъплението имуществени вреди е предпоставка за прилагането на друг въведен в НК през 1982 г. институт – освобождаването от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Според С. Стоев „върху нормативната основа на чл. 218 б и чл. 78 а НК значително се разшири приложното поле на административнонаказателната отговорност... Измененията и допълненията специално на НК (ДВ, бр. 28 от 9.IV. 1982 г.) съществено засегнаха не само отделни институти на наказателното право, а и един по-общ, бихме го нарекли, глобален проблем на държавната принуда и наказателната политика – съотношението на сегашния етап между наказателната и административнонаказателната отговорност, на наказателните и административнонаказателните методи на борба срещу правонарушенията.“ - Стоев, С. Административнонаказателна отговорност..., с. 4–5.

³⁴ ДВ, бр. 21 от 2000 г.

³⁵ ДВ, бр. 26 от 06.04.2010 г.; Определение № 177 от 15.4.2010 г. по н. д. № 482/2010 г. на Районен съд – Стара Загора.

³⁶ В тази връзка вж. т. 7 от Постановление № 6/71 г. по н. д. № 3/71 г. на Пленума на ВС: „Възможно е при малка стойност на откраднатите вещи или при незначителни вредни последици, но с оглед личността на дееца, подбудите, начина на извършване на кражбата или други обстоятелства, обществената опасност на престъплението да е по-висока от обикновените случаи и поради това кражбата не се явява маловажен случай. И обратно, в някои случаи, макар и да не липсват вредни последици или те да са по-значителни, но с оглед на другите обстоятелства деянието да е с по-ниска степен на обществена опасност, поради което кражбата да представлява маловажен случай.“

³⁷ Велчев, Б. Обществената опасност..., с. 138–139.

³⁸ Лютов, К. Нови положения..., с. 85–86: Според Лютов декриминализирането само на посегателствата срещу социалистическата, не и срещу личната собственост, е правилно. „Евентуалното декриминализиране на дребните посегателства срещу личната собственост по същество би лишило гражданите от ефективна защита срещу тях, защото мъчно би могло да се организира разкриването им, съставянето на актове и събирането на други материали, необходими за реализиране на административна отговорност.“

за активирането на тази поощрителна разпоредба.³⁹ Те обаче са абсолютни и не зависят от волята на правоприлагащите и правораздавателните органи. Кумулативното им наличие ги задължава да приложат разпоредбата.

3.1. Положителни предпоставки:

– деянието да е от кръга на изрично вирираните в чл. 218 б, ал. 1 НК и стойността на предмета на престъплението да е до две минимални работни заплати за страната, установени към датата на неговото извършване.

– предметът на престъплението да е възстановен или заместен. Предметът на престъплението може да бъде възстановен или заместен във всеки един момент – във всяка една фаза на наказателното производство.⁴⁰

Във връзка с възстановяването и заместването на предмета на престъпното деяние следва да се изясни нещо изключително важно. В унисон с измененията в НК и въвеждането на института на чл. 218 б НК, законодателят предприе промени и в ЗАНН⁴¹, като в чл. 9, ал. 2, б. „б“ предвиди, че опитът към административно нарушение не се наказва, освен в случаите на чл. 218б, ал. 1 НК. Няма съмнение, че към момента на въвеждането й нормата е в съответствие с изискванията на чл. 218б, ал. 1 НК. Дълги години за прилагането на чл. 218 б, ал. 1 НК няма изискване за възстановяване или заместване на предмета на престъплението. С въвеждането му през 1997 г. обаче, разпоредбата на чл. 9, ал. 2, б. „б“ ЗАНН губи своята практическа стойност.

Внимателният преглед на престъпните състави против собствеността, за които е приложим чл. 218 б НК – чл. 194, ал. 3, чл. 195, ал. 4, чл. 204, буква „а“, чл. 206, ал. 1 и 5 и чл. 207 и вещно укривателство във връзка с тях – показва, че всички, без присвояването по чл. 207 НК, са резултатни престъпления⁴². В този смисъл, теорията и съдебната практика са константни в разбирането, че опит към престъпление по чл. 207 НК не може да има.⁴³ Опитът, като застрашаващ стадий на умишлена престъпна дейност, е възможен само към тези деяния, при които първият акт предизвиква междинни съставомерни последици⁴⁴. По-същественото в случая обаче е, че след нововъведеното изискване за възстановяване или заместване на предмета на престъплението, опит към всяко едно от останалите деяния в хипотезата на чл. 218 б НК също е невъзможен. И това е така, защото връщане или заместване е възможно само при довършено престъпление. При опит да се осъществи някое от престъпленията не се стига до причиняване на вреди. Поради това не съществува и правно основание за връщане или заместване на вредите, което съответното деяние би могло да причини⁴⁵. В тази връзка изцяло следва да бъде споделено становището на Т. Георгиева, че „като приема, че опитът за кражба по чл. 218 б НК е наказуемо административно нарушение законодателят приема в ЗАНН една грешна формулировка, невъзможна да се случи на практика, защото връщането на вещта е condition sine qua non за налагане

³⁹ Решение № 292 от 24.01.2017 г. по н. д. № 1160 / 2016 г. на ВКС, III н.о.; Решение № 190 от 04.04.2012 г. по нак. д. № 526/2012 г. на ВКС, I н.о.

⁴⁰ Решение № 292 от 24.01.2017 г. по н. д. № 1160 / 2016 г. на ВКС, III н.о. – „По настоящото дело, въззивната инстанция незаконосъобразно е разширила предпоставките за приложението на чл. 218б от НК, като е поставила и допълнително условие, а именно предмета на престъплението да бъде възстановен или заместен още на досъдебното производство, каквото законодателят не е предвидил.“

⁴¹ ДВ, бр. 101 от 1983 г.

⁴² Решение № 51 от 10.08.2015 г. по н. д. № 57/2015 г. на Районен съд – Велики Преслав – деецът е наказан по административен ред за „деяние по чл. 204, б. „а“ от НК, във вр. чл. 18, ал. 1 от НК, т.е. маловажен случай на опит за длъжностно присвояване.“

⁴³ **Стойнов, Ал.** Престъпления против..., с. 120–121, **Ненов, Ив.** Наказателно право, Обща част, Книга втора..., с. 163 – 164; Решение от 15.04.2010 г. по в. н. о. х. д. № 40 / 2010 г. на Окръжен съд – Добрич; вж. и Решение № 399 от 28.5.2013 г. по н. д. № 259/2013 г. на Районен съд – Шумен.

⁴⁴ **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част. София: Сиела, 1999, с. 298; вж. още и Решение № 521 от 20.VII.1973 г. по н. д. № 479/73 г., I н. о. на ВС; Решение № 436 от 25.X.1976 г. по н. д. 423/76 г., II н. о.

⁴⁵ **Михайлов, Д.** Квалификация на престъпления при възстановени вреди. – Правна мисъл, 1979, № 3, с. 63–64; вж. Решение № 381 от 19.03.2018 г. по в. ч. н. д. № 641 / 2018 г. на Софийски градски съд; Решение № 6 от 09.01.2017 г. по н. д. № 2634 / 2016 г. на Окръжен съд – Пловдив.

на административно наказание, а не стойността или изключително само стойността на вещта.⁴⁶

3.2. Отрицателни предпоставки:

– деецът в продължение на една година е извършил две или повече деяния⁴⁷, общата стойност на предмета на които е над сто и петдесет лева.

В теорията съществуват различни становища какво точно е имал предвид законодателят, приемайки тази отрицателна предпоставка. Според К. Лютов тези „ограничения са особено важни, защото без тях би се създавала възможност да се избегне наказателна отговорност за редица значителни посегателства, извършени под формата на продължавано престъпление.“⁴⁸ С. Стоев счита, че „тази разпоредба модифицира принципа, залегнал в чл. 18 ЗАНН, за изключване на института на продължаваното престъпление за административните нарушения. С чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК, за да се избегне „раздробяване“ на отделните деяния с предмет на посегателство над 50 лв. и тяхното санкциониране само като административни нарушения, се възприема сумирането на общия вредоносен резултат от толкова деяния, колкото са извършени, без оглед на това дали са напълно самостоятелни или са извършени при условията на чл. 26 НК. Това не означава „възкресяване“ на продължаваното административно нарушение.“⁴⁹ И според Р. Йорданова „при чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК не се въвежда „продължавано“ административно нарушение, а се цели раздробяването на деянията с предмет на посегателство, ненадвишаващ две минимални работни заплати.“⁵⁰ П. Минев смята, че „е налице законодателен пропуск. В предишната редакция на чл. 218 б, ал. 1 НК се допускаше прилагането на този институт при стойност на предмета на престъплението до 150 лв. С промените в ДВ, бр. 2010 г. този размер бе увеличен до

две минимални работни заплати – 480 лв. С тези промени законодателят е пропуснал да измени разпоредбата на чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК и по този начин се стига до парадокса при едно деяние с предмет до 480 лв. да е приложим чл. 218 б, а при две и повече деяния с обща стойност над 150 лв. същият да не се прилага.“⁵¹ Съзнателен или не този законодателен пропуск определено трябва да бъде адмириран. Наличието на предходни престъпни прояви против собствеността очертава дееца като личност с повишена степен на обществена опасност, поради което общата стойност на предмета на посегателство в случаите на няколко деяния, за които не е наложено наказание, следва да бъде в по – нисък размер от този при еднократна проява. С оглед настъпилите икономическите промени, редно би било законодателят да актуализира стойностния критерий по чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК до размера на една минимална работна заплата за страната. По този начин критериите по чл. 218 б, ал. 1 и ал. 2, т. 1 НК ще се уеднаквят, което би довело и до прецизиране на нормативната уредба на института.

Систематичното тълкуване на разпоредбите на т. 1 и т. 2 на ал. 2, чл. 218 б НК навежда на извода, че приложното поле на т. 1 обхваща случаите, в които деецът е извършвал деяния преди да му бъде наложено наказание, за което и да било от тях - хипотезите на съвкупност и на продължавано престъпление. Хипотезите на извършени предходни престъпления и административни нарушения, за които той вече е осъден, респ. наказан по административен ред, са изрично уредени в ал. 2, т. 2 НК.⁵²

Съществени противоречия в съдебната практика обаче създава въпросът включва ли се деянието – предмет на конкретното производство в обхвата на понятието „две или повече деяния“. Според някои съдебни състави „тези две или повече предишни деяния трябва

⁴⁶ Георгиева, Т. Цит. съч., с. 227–229.

⁴⁷ Изразът „ две или повече деяния“, освен при уредбата на чл. 218 б НК, е използван и при още един, въведен в НК също през 1982 г., институт – продължаваното престъпление.

⁴⁸ Лютов, К. Нови положения..., с. 86.

⁴⁹ Стоев, С. Административнонаказателна отговорност..., с. 21 – 22.

⁵⁰ Йорданова, Р. Цит. съч., с. 165; вж. и Тълкувателно решение № 9 от 16.09.2021 г. по тълк. д. № 6/2020 г. на ВАС.

⁵¹ Минев, П. Цит. съч., с. 36.

⁵² Решение № 381 от 19.03.2018 г. по в. ч. н. д. № 641 / 2018 г. на Софийски градски съд.

ва да са различни и да не включват деянието, предмет на разглеждане по конкретното дело. Те следва да са извършени, т. е. да са били налични, преди неговото извършване⁵³. Друга част от съдебните състави приемат, че процесното деяние винаги следва да се включва в понятието „две и повече деяния“ и в случай, че те са извършени в период на една година и общата стойност на предмета им надхвърля 150 лева, чл. 218б, ал. 1 НК е неприложим.⁵⁴

Текстът на чл. 218б, ал. 2, т. 1 НК наистина не конкретизира кои деяния следва да се отчитат при прилагане на привилегированата разпоредба на чл. 218 б, ал. 1 НК. Деянието – предмет на конкретното производство по чл. 218б, ал. 1 НК очевидно вече е извършено и е факт от обективната действителност. Систематичното тълкуване на двете разпоредби – на ал. 1 и ал. 2, т. 1 на чл. 218 б НК не налага извод, че въпросните „две или повече деяния“ в рамките на една година трябва да предшестват конкретното деяние, т. е. да са били налични преди извършването му. Уреждайки отрицателната предпоставка на чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК законодателят използва глагола „извършил“ в минало свършено време, като няма конкретизиране това „извършване“ да се е случило преди осъществяване на „основното“ деяние по ал. 1 НК. Безспорно вярно е, че закон, който предписва принуда трябва да се тълкува стриктно и стеснително, и в никакъв случай разширително. Всички мерки за принуда могат да се вземат „само в случаите, предвидени в закона, и в рамките на закона“, като именно заради това правните норми установяват при какви условия, по какъв ред и от какви органи се прилагат.⁵⁵ В случая няма каквато и да е правна, а и житейска логика деянието – предмет на разглеждане в конкретното производство по чл. 218б, ал.

1 НК да се изключва от обхвата на понятието „две или повече деяния“. Противното означава да се разшири обхватът на приложение на отрицателната предпоставка по чл. 218 б, ал. 2, т. 1 НК, което неминуемо поставя дееца в привилегировано положение, предвид факта, че въпреки извършените от него противоправни деяния в продължение на една година, макар и на стойност над 150 лева, ще може да се възползва от разпоредбата на чл. 218 б НК.

– деецът е осъждан за такова престъпление, както и ако му е налагано административно наказание за такова деяние и не е изтекла една година от извършването му.

Законодателят очевидно не се интересува от всички осъждания на дееца, а само от тези, които са за „такова престъпление“. В този смисъл преценката следва да се прави единствено с оглед предходните му осъждания за изброените в разпоредбата на чл. 218 б, ал. 1 НК престъпления. Под „такова престъпление“ обаче следва да се има предвид не само изрично посочените в чл. 218б, ал. 1 НК състави, но и съответните им основни, привилегировани и квалифицирани състави. Ако производството е за маловажен случай на кражба (чл. 194, ал. 3 НК), компетентният орган следва да установи осъждано ли е лицето за кражба, както по този състав, така и по основния състав - чл. 194, ал. 1 НК, по другия привилегирован състав – чл. 197 НК и по квалифицираните състави - чл. 195, чл. 196 и чл. 196а НК, както и за всички състави на останалите посочени в разпоредбата на чл. 218 б, ал. 1 НК престъпления.⁵⁶ Правоприлагащият или правораздавателният орган е длъжен да установи също така дали по отношение на осъжданията на лицето за „такова престъпление“ е настъпила реабилитация по право, респ. постановена ли е съдебна реабилитация.

⁵³ Решение № 41/27.02.2013 г. по н.д. № 2264/2012 г. на III н.о. на ВКС; Присъда № 193 от 01.11.2017 г. по н. о. х. д. № 1205 / 2017 г. на Районен съд – Пазарджик; Решение № 6 от 09.01.2017 г. по н. д. № 2634 / 2016 г. на Окръжен съд – Пловдив; Решение № 56 от 04.06.2015 г. по н. д. № 220/2015 г. на Окръжен съд – Сливен.

⁵⁴ Решение № 381 от 19.03.2018 г. по в. ч. н. д. № 641 / 2018 г. на Софийски градски съд; Присъда № 226 от 02.10.2017 г. по в. н. о. х. д. № 3522 / 2017 г. на Софийски градски съд; Решение № 111 от 12.10.2018 г. по адм. н. д. № 155 / 2018 г. на Районен съд – Поморие.

⁵⁵ Решение № 7801 от 06.06.2013 г. по адм. д. № 2305/2013 г. на ВАС, VII отд.

⁵⁶ В тази връзка вж. Решение № 126 от 30.10.2018 г. по в. н. о. х. д. № 485 / 2018 г. на Окръжен съд – Хасково; повече за състав на престъплението и за отношението между основен и специален състав в: **Стойнов, А.** Наказателно право..., с. 160 – 162.

За установяването на втората предпоставка – налагано ли е административно наказание за „такова деяние“ и изтекла ли е една година от извършването му, компетентният орган следва да изиска подробна справка от група Оперативен анализ и полицейска статистика (ОАПС) при ОДМВР дали ли е наказателно постановление или присъда за деяние по чл. 194, ал. 3, 195, ал. 3, 204, б. „а“, 206, ал. 1 и 5, 207 и за вещно укривателство във връзка с тях, респ. кога е извършено деянието и кога е влязъл в сила съответният акт.

– предметът на деянието е оръжие, боеприпаси за огнестрелно оръжие, взривни, отровни или наркотични вещества, пиротехнически изделия, бойна и друга специална техника.

Неизследването на обстоятелствата относно предпоставките за задължителното приложение на чл. 218б НК води до неправилно приложение на материалния закон и представлява нарушение по чл. 348, ал. 1, т. 1 НПК.⁵⁷

4. Член 218 б от НК — приложение.

Съгласно разпоредбата на чл. 424, ал. 1 НК за деянията по чл. 218 б НК се прилагат разпоредбите на ЗАНН. Разпоредбата на ал. 5 уточнява, че „административното наказание глоба по чл. 218б се налага с наказателно постановление от кмета, въз основа на материали, изпратени му от прокурора, или на акт от администрацията на предприятието, на учреждението или от контролните органи. Когато нарушението е констатирано от органите на Министерството на вътрешните работи, нака-

зателното постановление се издава от министъра на вътрешните работи или от упълномощено от него лице.“ Разпоредбата на чл. 424 НК несъмнено е процесуална и указва реда, по който следва да се процедира в случаите, когато в хода на наказателното производство се констатира наличието на предпоставките за прилагане на чл. 218 б НК.

С мащабните изменения в НПК от 06.11.2017 г. (ДВ, бр. 63 от 2017 г.) законодателят предвиди, че при решаване на въпросите относно извършеното деяние – съставлява ли престъпление и каква е правната му квалификация (чл. 301, ал. 1, т. 2) съдът следва да се произнесе и дали деянието съставлява административно нарушение (чл. 301, ал. 4). В този случай съгласно чл. 305, ал. 6 НПК съдът „признава подсъдимия за невинен и му налага административно наказание, когато извършеното деяние се наказва по административен ред в предвидените в особената част на Наказателния кодекс случаи или когато съставлява административно нарушение, предвидено в закон или указ.“⁵⁸ На пръв поглед ясна, разпоредбата на чл. 305, ал. 6 НПК предизвика постановяването на доста противоречиви диспозитиви на присъди от съдилищата. Някои съдебни състави най-напред признават подсъдимия за виновен в извършване на престъплението от обхвата на чл. 218 б, ал. 1 НК, за което му е повдигнато обвинение, след което на основание чл. 305, ал. 6 НПК, вр. чл. 218 б, ал. 1 от НК го оправдават в извършването му, като за „същото деяние“ му налагат административно наказание глоба.⁵⁹ Други състави признават подсъдимия за невинен, оправ-

⁵⁷ Решение № 41 от 27.02.2013 г. по нак. д. № 2264/2012 г. на ВКС, III н.о.; Решение № 411 от 10.12.2012 г. по нак. д. № 1338/2012 г. на ВКС, I н.о.

⁵⁸ На 27.11.2017 г. във връзка с измененията на НК, влезли в сила на 06.11.2017 г., Висшият адвокатски съвет внесе искане в КС за установяване на противоконституционност на редица разпоредби, сред които и чл. 301, ал. 4 НПК и чл. 305, ал. 6 НПК с аргумента, че тази законодателна промяна „накърнява правото на защита на подсъдимия и изискванията за справедлив процес.“ С Решение № 14 от 18.10.2018 г. по к.д. 12/2017 г. КС отхвърли искането за установяване на противоконституционност на чл. 301, ал. 4 НПК и чл. 305, ал. 6 НПК, като заключи, че „оспорените разпоредби отразяват възможността впоследствие, в резултат на проведеното съдебно следствие, при липсата на съществено изменение на обстоятелствената част на обвинението, и след изслушване на съдебните прения, съдът да достигне до заключение, че деянието не е престъпно, но че същото съставлява административно нарушение и да наложи административно наказание“; вж. още **Салкова, Е., Я. Ройчев.** За правомощието на..., с. 175–191.

⁵⁹ Присъда № 216 от 02.08.2018 г. по н. о. х. д. № 1904 / 2018 г. на Районен съд – Варна; Присъда № 64 от 10.03.2020 г. по н. о. х. д. № 5747 / 2019 г. на Районен съд – Варна; Решение № 260061 от 20.05.2021 г. по в. адм. н. д. № 133 / 2021 г. на Окръжен съд – Кюстендил.

дават го по така повдигнатото обвинение и за „същото деяние“ на основание чл. 305, ал. 6 НПК, вр. чл. 218 б НК му налагат административно наказание глоба.⁶⁰ Трети състави следват законовата уредба, като признават подсъдимия за невиновен по повдигнатото му обвинение за престъпление, включено в обхвата на чл. 218 б, ал. 1 НК, след което на основание чл. 305, ал.6, вр. чл. 301, ал.1 НПК и чл. 218б НК налагат административно наказание глоба за деянието, което приемат, че представлява административно нарушение, наказуемо по административен ред.⁶¹

Механизмът на чл. 424 НК, а и на чл. 305, ал. 6 НПК несъмнено е своеобразен инструмент за провеждане на държавната наказателна политика за минимизиране на наказателната репресия чрез използването на инструмента на обществената опасност.⁶² Същественният въпрос в случая е превръща ли се установеното в хода на разследването, респ. на съдебното следствие престъпно деяние по чл. 218 б НК със значително по – ниска степен на обществена опасност в административно нарушение, предвид инкорпорираното в процесуалната норма указание деянието да се накаже по административен ред?! И в тази връзка кой е компетентният орган, който следва да прецени това?!

Преценката, струва ми се, следва да бъде направена само и единствено от ръководно – решаващия орган – прокурорът или съдът в хода на конкретното досъдебно или съдебно производство. Дългогодишната практика за издаване на Акт за установяване на административно нарушение (АУАН) от орган на изпълнителната власт за извършено деяние по чл. 218 б, ал. 1 НК, а впоследствие въз ос-

нова на него и наказателно постановление, според мен, надхвърля обхвата на законовите им правомощия. Няма как, без да е проведено обективно, пълно и всестранно разследване, в хода на което да се установят всички факти и обстоятелства относно извършеното деяние и личността на дееца (осъждан ли е, налагани ли са му наказания по реда на ЗАНН и т. н.), да се приеме наличието или липсата на каквото и да било деяние.

Нещо повече, в случаите, когато са налице всички предпоставки за прилагането на чл. 218 б НК, извършеното престъпление, според мен, не променя своя характер и не се трансформира в административно нарушение. За да престане едно деяние да бъде престъпно, трябва още в момента на осъществяването му някое от предвидените от законодателя обстоятелства, обуславящи изключването на негови основни свойства, да е налице.⁶³ Всяко едно от престъпните деяния, включено в обхвата на чл. 218 б, ал. 1 НК, към момента на осъществяването му очевидно притежава всички изискуеми признаци както от обективна, така и от субективна страна, и засяга обществените отношения, гарантиращи нормалното упражняване на правото на собственост. Наличието на каквито и да било последващи обстоятелства не би могло да декриминализира извършеното и да го превърне в правонарушение от друг правен порядък. Още повече, че с измененията от 1997 г. законодателят предвиди възстановяването или заместването на предмета на престъплението като допълнително условие за прилагане на разпоредбата на чл. 218 б, ал. 1 НК. С реализирането на това условие обществената опасност на извършеното деяние несъмнено намалява, може дори

⁶⁰ Присъда № 225 от 04.09.2018 г. по н. о. х. д. № 3010 / 2018 г. на Районен съд – Варна.

⁶¹ Присъда № 3199 от 02.10.2018 г. по н. д. № 421/2017 г. на Районен съд - Гоце Делчев; Решение № 469 от 19.11.2020 г. по г.д. № 508/2020 г. на Районен съд – Смолян; Присъда № 77 от 28.05.2018 г. по н. о. х. д. № 524 / 2018 г. на Районен съд – Русе; Присъда № 71 от 04.12.2019 г. по н. о. х. д. № 871 / 2019 г. на Районен съд – Враца.

⁶² В тази връзка вж. **Велчев, Б.** Обществената опасност..., с. 136.

⁶³ Обстоятелства, при които деянието не е общественоопасно са неизбежната отбрана, крайната необходимост, задържането на престъпник и оправдания стопански риск. Законодателят допуска определени общественоопасни прояви да не бъдат правно запретиени – чл. 294, ал. 3 НК и чл. 9, ал. 2 НК, и определени, противоречащи на правната норма, прояви да останат ненаказани – чл. 12, ал. 3 НК, чл. 18, ал. 3 НК; чл. 22, ал. 1 НК; чл. 292, ал. 1, т. 2 НК.

и да отпадне, но само и единствено занапред.⁶⁴ Фактът на нейното съществуване преди това няма как да бъде заличен с обратна сила. Няма как да бъде заличено с обратна сила и психичното отношение на дееца към деянието и неговите общественноопасни последици по време на извършването му. Не биха могли да бъдат заличени и останалите обективни свойства - противоправността и наказуемостта, характеризиращи деянието към момента на осъществяването му. Като юридически свойства, те могат да бъдат отменени само със закон.⁶⁵

Още по – категоричен довод за това, че извършеното престъпление по чл. 218б НК не би могло да се превърне в административно нарушение е фактът, че законодателят не е предвидил друг ред за защита, освен наказателноправния, на обществените отношения – непосредствен обект на инкорпорирания в чл. 218 б НК престъпления. Няма как чрез активирането на предвидения в процесуалната норма на чл. 424 НК механизъм за налагане на наказание по административен ред, извършеното деяние да загуби своя престъпен характер и да се превърне в административно нарушение. Принципът на законоустановеност налага всяко едно административно нарушение да бъде очертано в правната норма с всички елементи на фактическия състав. В конкретния случай състав на административно нарушение по НК очевидно липсва. Състави на административни нарушения, които да засягат същия обект не са предвидени и в специалните закони. Повече от ясно е, че законодателят, предвид значимостта на засегнатите обществени отношения, иска те да бъдат обез-

печени с най – сериозното средство за защита - наказателната принуда. В тази връзка изцяло следва да се сподели изразеното от Н. Кузманова становище, че „при декриминализация на маловажните случаи единственият способ за защита остава общия граждански ред.“⁶⁶

В случаите на чл. 218 б, ал. 1 НК е налице виновно извършено общественноопасно, противоправно и наказуемо престъпление. Принципната възможност спрямо дееца да се реализира наказателна отговорност е налице. Именно заради кумулативното наличие на предвидените в чл. 218 б НК предпоставки, спрямо него обаче вместо наказание по НК се активира наказание по административен ред. В този случай държавата прецени, че засягането в по – малка степен на правата и интересите му би имало по – ефективно превъзпитателно и поправително въздействие.⁶⁷ Престъпният характер на деянието остава, променят се единствено санкционните последици, чрез които се постигат индивидуалната и генералната превенция. Налагането на административно наказание всъщност е едно от средствата на диференциацията на наказателната политика по отношение на престъпленията с по – ниска степен на обществена опасност.

Изложеното дотук навежда на извода, че прилагането на разпоредбата на чл. 218 б, ал. 1 НК представлява особена хипотеза на освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Това означава, че всички факти и обстоятелства касателно извършеното деяние следва да бъдат установени само и единствено в хода на обективно разследване, респ. съдебно следствие

⁶⁴ Следва да се има предвид обаче, че доста често заместването или възстановяването на предмета на посегателството се случва чак в хода на съдебното производство, т. е. след като е проведено разследване и след като прокурорът на основание чл. 246, ал. 1 НПК е повдигнал спрямо извършителя обвинение пред съд с обвинителен акт. Изминал е период от време, често не кратък, в който пострадалият, респ. ощетеното юридическо лице търпи вреди, поради липсата на своите движими вещи. Нещо повече, особено в случаите на заместване, пострадалият, макар и правно обезщетен, продължава да се чувства морално омерзен, заради сантименталната стойност, която вещите са имали за него. В тези случаи някак не би могло да се приеме, че степента на обществена опасност на престъплението е значително по-ниска в сравнение с тази към момента на извършването му.

⁶⁵ **Марков, Р.** Поощрителните норми в наказателното право. София: Фондация национална и международна сигурност, 2001, с. 73–76; Решение № 275 от 06.02.2017 г. по н. д. № 1008 / 2016 г. на ВКС, III н.о.

⁶⁶ **Кузманова, Н.** Цит. съч., с. 287.

⁶⁷ **Стойнов, Ал.** Наказателно право..., с. 44.

по реда и правилата на НПК, а не по реда на ЗАНН⁶⁸. В случаите, когато прокурорът прецени, че са налице предпоставките на чл. 218 б НК, той следва да прекрати наказателното производство и да изпрати материалите съгласно чл. 424, ал. 5 НК на съответния административнонаказващ орган за налагане на административно наказание⁶⁹. Това изпращане на материалите несъмнено поставя началото на второ по ред „наказателно“⁷⁰ производство. В това производство обаче административнонаказващият орган не прави самостоятелна преценка на поведението на дееца и неговото деяние по същество. Той е изцяло обвързан от фактическите и правните изводи на прокурора и няма възможност суверенно да пререшава въпросите относно деянието, авторството и вината, разрешени с влязлото в сила постановление за прекратяване на наказателното производство. Административнонаказващият орган действа при условията на обвързана компетентност и неговото единствено задължение е да наложи по административен ред, предвиденото в санкционната норма на НК наказание⁷¹.

В НПК за случаите, когато прокурорът прецени, че са налице предпоставките на чл. 218 б НК не е предвидено основание за прекратяване на наказателното производство. Според М. Чинова и Д. Петрова „това не е и необходимо, защото такова основание е пред-

видено в самия Наказателен кодекс, а в някои случаи пак в същия кодекс е предвидена и самата санкция (например чл. 242, ал. 6, чл. 218б, ал. 1 от НК и др.)“⁷². Това безспорно е така. Прецизната законодателна уредба обаче е първата предпоставка за качествено право-прилагане и правораздаване. В тази връзка законодателят, според мен, трябва de lege ferenda да създаде нова точка 8б на ал. 1, чл. 24 НПК със следното съдържание: „деецът се освобождава от наказателна отговорност с налагане на административно наказание, когато в предвидените в особената част на Наказателния кодекс случаи престъплението се наказва по административен ред“⁷³. Когато прекратява наказателното производство на това основание, прокурорът трябва да се произнесе и относно веществените доказателства по делото.⁷⁴

От прецизиране се нуждае и законната уредба⁷⁵, уреждаща правомощията на наказателния съд. Предвид факта, че деянието не загубва престъпния си характер в случаите, когато са налице предпоставките на чл. 218 б НК, съдът следва да признае подсъдимия за виновен, като на основание чл. 218б, ал. 1 НК го освободи от наказателна отговорност и му наложи административно наказание.

Д. Михайлов условно нарича този вид присъда „освободителна“, тъй като тя не е нито осъдителна – „на подсъдимия не се на-

⁶⁸ Практиката показва, че разпоредбата на чл. 218 б НК се прилага много често и в хода на извършваните по реда на ЗСВ проверки от прокуратурата. В тези случаи прокурорът след приключване на проверката се произнася с постановление за отказ да се образува досъдебно производство и изпраща материалите на съответния административнонаказващ орган за налагане на административно наказание.

⁶⁹ В тези случаи АУАН не се съставя; вж. повече в **Чинова, М., Д. Петрова**, Цит. съч., 332–339; Решение № 31 от 14.01.2013 г. по н. д. № 955 / 2012 г. на Районен съд – Петрич; Решение № 19 от 15.02.2017 г. по н. д. № 808 / 2016 г. на Районен съд – Бяла Слатина; Решение № 765 от 07.11.2019 г. по адм. н. д. № 1347 / 2019 г. на Районен съд – Русе.

⁷⁰ по автономния смисъл на ЕКПЧ и Протокол № 7 към нея.

⁷¹ Издаденото в хода на административнонаказателното производство наказателно постановление подлежи на съдебен контрол само относно процесуалната му законосъобразност и справедливостта на наложеното наказание.

⁷² **Чинова, М., Д. Петрова**. Цит. съч., с. 336.

⁷³ Основанието следва да се прилага и в случаите, когато прокурорът след приключване на проверката по реда на ЗСВ, прецени че са налице предпоставките на чл. 218 б НК и постанови отказ да се образува досъдебно производство.

⁷⁴ Въведената с измененията от 05.11.2017 г. разпоредба на чл. 243, ал. 3 НПК е неприложима в случая, предвид факта, че деянието по чл. 218 б НК запазва престъпния си характер.

⁷⁵ Чл. 305, ал. 5 и 6 НПК.

лага наказание, не се осъжда“, нито оправдателна – „подсъдимият е признат за виновен“.⁷⁶

* * * * *

В хода на разсъжденията в настоящата статия спонтанно възникнаха още въпроси, свързани с привилегированата разпоредба на чл. 218 б НК, като например нейните прилики и отлики с разпоредбата на чл. 78 а НК, възможността за приложението ѝ и спрямо други престъпни състави от НК и т. н. Те обаче не са предмет на настоящото изложение и не могат да бъдат изчерпани тук. Маркирането им поставя основата на бъдещи изследвания, които несъмнено биха допринесли за още по-пълно и прецизно изясняване на разглежданите проблеми.

БИБЛИОГРАФИЯ // REFERENCES

Милкова, Д. Обща теория на правото. София: Юриспрес, 2003. // **Milkova, D.** Obshta teoria na pravoto. Sofia: Yurispres, 2003.

Бойчев, Г. Правова държава. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2003 // **Boychev, G.** Pravova darzhava. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2003.

Баламезов, Ст. Гаранциите на конституционното и на парламентарното управление. – В: Годишник на Софийския университет, Юридически факултет, т. XII – 1915 – 1916, София: Държавна печатница, 1916. // **Balamezov, St.** Garantsiite na konstitutsionnoto i na parlamentarnoto upravlenie. – V: Godishnik na Sofiyskia universitet, Yuridicheski fakultet, t. XII – 1915–1916, Sofia: Darzhavna pechatnitsa, 1916.

Стайнов, П., А. Ангелов. Ръководство по административно право. Обща част. София: Печатница „Военно-издателски фонд“, 1947. // **Staynov, P., A. Angelov.** Rakovodstvo po administrativno pravoto. Obshta chast. Sofia: Pechatnitsa „Voenno-izdatelski fond“, 1947.

Велчев, Б. Обществената опасност и българското наказателно право. София: Сиела, 2017. // **Velchev, B.** Obshtestvenata opasnost i balgarskoto nakazatelno pravoto. Sofia: Siela, 2017.

Груев, Л. Наказването според българското наказателно право. – В: Наказателно законодателство – традиции и перспективи. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“,

2016. // **Gruev, L.** Nakazvaneto spored balgarskoto nakazatelno pravoto. – V: Nakazatelno zakonodatelstvo – traditsii i perspektivi. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2016.

Груев, Л. Необходими промени в санкционната система на Наказателния кодекс. – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019. // **Gruev, L.** Neobhodimi promeni v sanktsionnata sistema na Nakazatelnia kodeks. – V: Nauchni chetenia na tema „Sanktsiite v pravoto“, S.: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2019.

Михайлова, М. Наказателното законодателство – криминализация, декриминализация или свръхкриминализация. – В: Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство. Сборник доклади. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018. // **Mihaylova, M.** Nakazatelnoto zakonodatelstvo – kriminalizatsia, dekriminalizatsia ili svrahkriminalizatsia. – V: Savremenni predizvikatelstva pred nakazatelnoto zakonodatelstvo. Sbornik dokladi. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2018.

Велчев, Б. Проблеми на наказателната политика в Република България. София: Сиела, 2012. // **Velchev, B.** Problemi na nakazatelnata politika v Republika Bulgaria. Sofia: Siela, 2012.

Панайотов, П. Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право. София: Сиби, 2012. // **Panayotov, P.** Nakazatelnoto pravoto na Evropeyskia sayuz i balgarskoto nakazatelno pravoto. Sofia: Sibi, 2012.

Арабаджиев, Ал. Наказателно законодателство – традиции и перспективи. – В: Наказателно законодателство – традиции и перспективи.; София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016. // **Arabadzhiev, Al.** Nakazatelno zakonodatelstvo – traditsii i perspektivi. – V: Nakazatelno zakonodatelstvo – traditsii i perspektivi.; S.: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2016.

Ненов, И. Въпросът за характера на „нарушенията“ по чл. 207 НК и практиката на Върховния съд. – Правна мисъл, 1957, № 1 // **Nenov, I.** Vпросat za haraktera na „narusheniyata“ po chl. 207 NK i praktikata na Varhovnia sad. – Pravna misal, 1957, № 1

Каракашев, В. Наказуемост, наказателна отговорност и лични основания за освобождаване от наказателна отговорност. София: БАН, 1966 // **Karakashev, V.** Nakazuemost, nakazatelna

⁷⁶ **Михайлов, Д.** Освобождаване от наказателна отговорност и от наказание с присъда. – Правна мисъл, 1974, № 2, с. 29.

otgovornost i lichni osnovania za osvobozhdavane ot nakazatelna otgovornost. Sofia: BAN, 1966.

Лютов, К. Въпроси за освобождаването от наказателна отговорност – В: Лекции за следдипломна квалификация на юристи., Том XVI, С., 1978 // **Lyutov, K.** Vaprosi za osvobozhdavaneto ot nakazatelna otgovornost – V: Lektsii za sleddiplomna kvalifikatsia na yuristi., Tom XVI, Sofia, 1978.

Михайлов, Д. Диференциация на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1981, № 2 // **Mihaylov, D.** Diferentsiatsia na nakazatelnata otgovornost. – Pravna misal, 1981, № 2.

Михайлов, Д. Индивидуализация на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1981, № 5 // **Mihaylov, D.** Individualizatsia na nakazatelnata otgovornost. – Pravna misal, 1981, № 5.

Лютов, К. Диференциран подход към наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1982, № 4 // **Lyutov, K.** Diferentsiran podhod kam nakazatelnata otgovornost. – Pravna misal, 1982, № 4

Филчев, Н. Криминализация на деянията. – Социалистическо право, 1984, № 10 // **Filchev, N.** Kriminalizatsia na deyaniyata. – Sotsialisticheskoto pravo, 1984, № 10

Филчев, Н. Относно диференциацията на наказателната отговорност. – Правна мисъл, 1987, № 5 // **Filchev, N.** Otnosno diferentsiatsiyata na nakazatelnata otgovornost. – Pravna misal, 1987, № 5

Стоев, С. Административнонаказателна отговорност по Наказателния кодекс. София: Наука и изкуство, 1984 // **Stoev, S.** Administrativnonakazatelna otgovornost po Nakazatelnia kodeks. Sofia: Nauka i izkustvo, 1984.

Хинова, Т. Освобождаване от наказателна отговорност според българското наказателно право, София: Сиби, 1997. // **Hinova, T.** Osvobozhdavane ot nakazatelna otgovornost spored balgarskoto nakazatelno pravo, S.: Sibi, 1997.

Хинова, Т. Проблеми на наказателната отговорност. – Държава и право, 1989, № 6. // **Hinova, T.** Problemi na nakazatelnata otgovornost. – Darzhava i pravo, 1989, № 6.

Груев, Л. Санционната система на българското наказателно право. София: Сиби, 1997. // **Gruev, L.** Sanktsionnata sistema na balgarskoto nakazatelno pravo. Sofia: Sibi, 1997.

Йорданова, Р. Освобождаване от наказателна отговорност и административно наказване по българското право. София: Сиби, 2021 // **Yordanova, R.** Osvobozhdavane ot nakazatelna otgovornost i administrativno nakazvane po balgarskoto pravo. Sofia: Sibi, 2021.

Минев, П. Освобождаване от наказателна отговорност по чл. 78а от НК. София: Феня, 2012 // **Minev, P.** Osvobozhdavane ot nakazatelna otgovornost po chl. 78a ot NK. Sofia: Feneya, 2012.

Георгиева, Т. Административните нарушения и престъпленията. Сравнителен правен анализ., София: Сиела, 2018. // **Georgieva, T.** Administrativnite narushenia i prestapleniata. Sravnitelnen praven analiz., Sofia: Siela, 2018.

Кузманова, Н. Основания за административно наказване в Особената част на Наказателния кодекс (дискусионни въпроси). – В: 50 години Закон за административните нарушения и наказания – история, традиция, бъдеще. Сборник доклади, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019 // **Kuzmanova, N.** Osnovania za administrativno nakazvane v Osobenata chast na Nakazatelnia kodeks (diskusionni vaprosi). – V: 50 godini Zakon za administrativnite narushenia i nakazania – istoria, traditsia, badeshte. Sbornik dokladi, Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2019.

Чинова, М., Д. Петрова. Издаване на наказателно постановление след прекратяване на наказателното производство (преглед на съдебната практика). – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019 // **Chinova, M., D. Petrova.** Izdavane na nakazatelno postanovlenie sled prekratyavane na nakazatelnoto proizvodstvo (pregled na sadebnata praktika). – V: Nauchni chetenia na tema „Sanktsiite v pravoto“, Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2019.

Салкова, Е., Я. Ройчев. За правомощието на наказателния съд да наложи административно наказание. – В: 50 години Закон за административните нарушения и наказания – история, традиция, бъдеще. Сборник доклади. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019 // **Salkova, E., Ya. Roychev.** Za pravomoshtieto na nakazatelnia sad da nalozhi administrativno nakazanie. – V: 50 godini Zakon za administrativnite narushenia i nakazania – istoria, traditsia, badeshte. Sbornik dokladi. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2019.

Обретенова, В. Съотношението между наказателна и административнонаказателна отговорност – проблеми и перспективи. – В: Обществената опасност на деянията и редът за тяхното преследване, **В. Обретенова, Я. Ройчев, С.** 2017 // **Obretenova, V.** Saotnoshenieto mezhdru nakazatelna i administrativnonakazatelna otgovornost – problemi i perspektivi. – V: Obshtestvenata opasnost na deyaniata i redat za tyahnoto presledvane, **V. Obretenova, Ya. Roychev, S.** 2017.

Димитров, Д. Административно право. Обща част. София: Сиби, 1993 // **Dimitrov, D.** Administrativno pravo. Obshta chast. S.: Sibi, 1993.

Стайнов, П. Да се запознаем с въпросите около административното наказване. // Социално

листическо право, 1957, № 7 // **Staynov, P.** Da se zapoznaem s voprosite okolo administrativnoto nakazvane. // Sotsialisticheskoto pravo, 1957, № 7.

Стайнов, П., А. Ангелов. Административно право на Народна република България. Обща част. София: Наука и изкуство, 1957 //; **Staynov, P., A. Angelov.** Administrativno pravo na Narodna republika Bulgaria. Obshta chast. S.: Nauka i izkustvo, 1957.

Стоев, С. За приложимостта на общата част на НК към административните нарушения и наказания. // Социалистическо право, 1958, № 4, с. 54// **Stoiev, S.** Za prilozhimostta na obshtata chast na NK kam administrativnite narushenia i nakazania. // Sotsialisticheskoto pravo, 1958, № 4.

Стоев, С. Научно-практически коментар към Закона за административните нарушения и наказания. София: Наука и изкуство, 1975 // **Stoiev, S.** Nauchno-prakticheski komentar kam Zakona za administrativnite narushenia i nakazania. Sofia: Nauka i izkustvo, 1975.

Панев, Б. По въпроса за административното наказване. - Социалистическо право, 1957, № 10 // **Panov, B.** Po voprosa za administrativnoto nakazvane. – Sotsialisticheskoto pravo, 1957, № 10.

Лютов, К. Обществена опасност на деянието и разграничението на престъплението от административните и дисциплинарни нарушения. – Правна мисъл, 1960, № 4 // **Lyutov, K.** Obshtestvena opasnost na deyanieto i razgranichenieto na prestaplenieto ot administrativnite i distsiplinarni narushenia. – Pravna misal, 1960, № 4.

Дерменджиев, Ив. За обществената опасност на административните нарушения. – Правна мисъл, 1961, № 4 // **Dermendzhiev, Iv.** Za obshtestvenata opasnost na administrativnite narushenia. – Pravna misal, 1961, № 4.

Дерменджиев, Ив. Основни проблеми на административното наказване в НРБ. София: Наука и изкуство, 1960 // **Dermendzhiev, Iv.** Osnovni problemi na administrativnoto nakazvane v NRB. Sofia: Nauka i izkustvo, 1960.

Ненов, Ив. Наказателно право на Република България, Обща част. Книга втора. Со-

фия: Софи-Р, 1992 // **Nenov, Iv.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgaria, Obshta chast. Kniga vtora. Sofia: Sofi-R, 1992.

Сивков, Цв. Административно наказване. Материалноправни и процесуални проблеми. София: Софи-Р, 1998, с. 28// **Sivkov, Tsv.** Administrativno nakazvane. Materialnopravni i protsesualni problemi. Sofia: Sofi-R, 1998, s. 28

Лазаров, К. За създаването на Административнонаказателен кодекс. София: Сиела, 1998 // **Lazarov, K.** Za sazdavaneto na Administrativnonakazatelen kodeks. Sofia: Siela, 1998.

Лазаров, К. Критичен анализ на чл. 2, ал. 2 от Закона за административните нарушения и наказания. – Правна мисъл, 2000, № 2 // **Lazarov, K.** Kritichen analiz na chl. 2, al. 2 ot Zakona za administrativnite narushenia i nakazania. – Pravna misal, 2000, № 2.

Лютов, К. Нови положения в Наказателния кодекс. – Правна мисъл, 1982, № 4 // **Lyutov, K.** Novi polozhenia v Nakazatelnia kodeks. – Pravna misal, 1982, № 4.

Стойнов, Ал. Престъпления против собствеността, София: Сиела, 2003 // **Stoynov, Al.** Prestaplenia protiv sobstvenostta, Sofia: Siela, 2003.

Стойнов, Ал. Наказателно право. Обща част. София: Сиела, 1999 // **Stoynov, Al.** Nakazatelno pravo. Obshta chast. Sofia: Siela, 1999.

Михайлов, Д. Квалификация на престъпления при възстановени вреди. – Правна мисъл, 1979, № 3 // **Mihaylov, D.** Kvalifikatsia na prestaplenia pri vazstanoveni vredi. – Pravna misal, 1979, № 3

Марков, Р. Поощрителните норми в наказателното право. София: Фондация национална и международна сигурност, 2001 // **Markov, R.** Pooshtritelnite normi v nakazatelnoto pravo. Sofia: Fondatsia natsionalna i mezhdunarodna sigurnost, 2001.

Михайлов, Д. Освобождаване от наказателна отговорност и от наказание с присъда. – Правна мисъл, 1974, № 2 // **Mihaylov, D.** Osvoboždavane ot nakazatelna otgovornost i ot nakazanie s prisada. – Pravna misal, 1974, № 2.